

srečo imeti, naj dela veselo pa molí naj vmes.« V desnem kotu razglednice je napis: »Ob slovesni stoletnici rojstva slovenskega pesnika in skladatelja Blaža Potočnika svojemu ustanovitelju Narodna čitalnica v Št. Vidu nad Ljubljano.« »Ljubljanski Zvon«, ki se je spominjal Blaža Potočnika o prvi slavnosti, se pridružuje tudi letošnjim slaviteljem prezaslužnega slovesnika. —*ar.*

Pavla Diakona slavnost. V Čedadu (Cividale) na Furlanskem so praznovali od 3.—10. m. m. enajsto stoletnico smrti Pavla Diakona, langobardskega zgodovinarja. Poleg »zgodovinskega kongresa« je bilo še vse polno ljudskih veselí, razsvetljava, godba, petje Tomadinovega oratorija »vstajenje«, obrtno-poljedelska razstava in razstava goveje živine, sestanek furlanskih učiteljev in alpinistov (turistov) itd.

O Pavlu Diakonu in važnosti njegovega dela za slovensko zgodovinopisje je razpravljal podpisanec že l. 1875. v podlistku goriške »Soče« pod naslovom »Razmere med Slovenci in Langobardi«. Ta spis je izšel popravljen in pomnožen v »Zgodovinskih črticah iz poknežene grofije goriško-gradišanske« v Gorici 1896. l. (str. 81.—123.). Zatem je priobčil v Matičinem »Letopisu« l. 1888. razpravo »Kakošno važnost imajo Pavla Diakona knjige »De gestis Langobardorum« za starejšo zgodovino Slovencev.« Tam je opisano tudi življenje in delovanje Pavla Diakona, kolikor je o njem znano. Tu naj sledi torej le še nekaj malega, kar se oslanja na novejšo preiskavo.

Pavel Diakonus se je rodil, kakor se vobče trdi, v Čedadu in sicer med l. 720.—723. (Waitz, *Scriptores rerum Langobardicarum*, Berlin 1878). Oče mu je bil preprost Langobard Warnefrid, zato se tudi P. D. navadno imenuje »Warnefridi filius«. O svojih pračedih in njih neregodah pripoveduje zelo naivno v IV. knjigi, 37. poglavju, kako so bili v avarsko sužnost odpeljani, kako je njegov praded Lupichis pobegnil, kako mu je volk (lupus!) pot kazal, in kako se ga je neka slovenska žena usmilila, da ni glada poginil in da je sročno prispel v svojo domovino. Warnefrid je namenil svojega sina za duhovski stan, in tako je postal naš Pavel »diakon« akvilejske cerkve, kar pomeni toliko, kot francoski »abbé«. Ko je postal furlanski vojvoda Ratchis kralj langobardski, je šel z njim tudi P. D. v Pavijo, langobardsko prestolnico, kjer je postal domač učitelj na kraljevem dvoru. V tej službi je ostal P. D. tudi za poslednjega kralja Deziderija, ki mu je bil izročil svojo hčer Adelpergo v vzgojo. Ko se je ta omožila z benevenškim vojvodo, je šel P. D. z njo v deželno Italijo in se seznanil z meniškim življenjem v Montekasinu blizu Akvina na Napolitanškem. To življenje mu je jako prijalo, in ko je l. 772. propadla langobardska kraljevina, je šel po zgledu svojega starega dobrotnika Ratchisa v omenjeni samostan.

L. 776. so se bili Langobardi na Furlanskem še enkrat vzdignili proti Karlu Velikemu, toda on jih je užgal in hudo kaznoval. Med kaznjenci je bil tudi Pavlov brat Arichis, katerega so odpeljali v zapor na Nemško in mu zaplenili premoženje, tako da je morala njegova osamljena žena s četverimi otroki lakot trpeti. Da bi bratu iz svakinji pomagal, je spisal latinsko žalostinko ter jo osebno nesel Karlu na dvor v Aaho. Ta korak je imel povoljen uspeh, in Pavel je ostal iz hvalečnosti pri kralju, ki je bil osnoval akademijo učenjakov. Toda mrzla Nemčija ni ščegajala Pavlu; presil je vedno Karla, naj bi ga odpustil z dvora, in res ga je kralj uslišal okoli l. 785., ali pa je morda Pavel še osebno spremljal Karla v Italijo decembra meseca 786. l. Po letu 787. l. nahajamo našega

zgodovinarja že zopet v Montekasinu. Tu je živel zelo pobožno in pisaval zgodovino svojega naroda. Umrli je dne 13. aprila, kakor se splošno misli, l. 799.

Še kot Adelpergin učitelj je spisal P. D. »Rimsko zgodovino« do l. 555., ki je služila skoro 1000 let vsem srednjim šolam kot učna knjiga. To zgodovino je nameraval popolniti z dogodki do svojega časa, ali mesto tega je napisal zgodovino svojega naroda »De gestis Langobardorum«. V tej zgodovini omenja P. D. pogostoma tudi Slovencev, ki so se skupno z Obri in mnogokrat pod njih imenom borili z Langobardi, hoteč tudi v Italijo prodreti. Prvikrat omenja P. D. Slovencev v IV. knjigi, 7. in 10. poglavju, ko so se l. 594. (ali 595.) bojevali z Bavarci, potem v IV. 24. in 39. (tu je govor o predelu »Cagellia« in kraju »Meclaria« v Ziljski dolini na Koroškem). Bitke pri »Floviju« (Fiume na Furlanskem) l. 663. so se gotovo udeležili tudi Slovenci z Obri vred (V. 19). Istega leta je bežal Lupov sin Arnefrit k »Slovincem na Koroško« (V. 22), a l. 664. je potolkel Vectari Slovence pri kraju »Broxas« (V. 23). Okoli l. 700. so uničili Slovenci na gori Špik vse furlansko plemstvo (VI. 25), a l. 725. jih je potolkel vojvoda Pemmo pri »Lauriani« (Lavariano južno od Vidma; VI. 44). L. 738. je pridrl vojvoda Ratchis v »Karniolo«, deželo Slovencev, katerih je mnogo pomoril in pokončal, a moral se je kmalu zopet umakniti nazaj na Furlansko (VI. 51).

To so važnejši podatki iz Pavlove zgodovine o Slovencih; natančneje naj se blagovolijo častiti čitatelji poučiti v gori omenjenih spisih.

Rokopisov te zgodovine se nahaja več (tudi v Čedadu je eden iz XIII. stoletja), a zdi se, da je istočasen oni, ki se nahaja v Gothi. Tudi tiskanih izdaj je že mnogo (priredili Lindenbrog, Muratori, Waitz itd.). Na nemški jezik jo je prevedel O. Abel in predelal R. Jacobi, Lipsko 1878. O njej so razpravljali poleg Italijanov zlasti Nemci (Dümmler, Sickel), pa tudi Francozi, Angleži (Hodgkin) in še celo Madjari (Márki Sandor). Vidi se torej, da so se razni narodi močno zanimali za zgodovino Langobardov, in tudi Slovenci imajo mnogo vzroka, proučevati jo, toda zelo previdno in skeptično! —

Za zgodovinski kongres se je bilo oglasilo 99 učenih društev in zavodov, med njimi »Sl. Matica«, večina avstrijskih vseučilišč, vsi italijanski zavodi in društva v Trstu, vse italijanske visoke šole, mnogo nemških vseučilišč (tudi berlinsko), potem vseučilišča v Londonu, Oksfordu itd. Prišli pa niso vsi zastopniki, tako n. pr. ni bilo zastopnika arheološkega muzeja v Spletu. Kongresu je bilo predloženih 12 tiskanih del, med njimi tudi omenjeni dve slovenski razpravi, o katerih je izročil pisatelj kratek posnetek v italijanskem jeziku. Dalje je bilo predloženih deset pismenih razprav, ki so se večinoma čitale ob zborovanju. Kot samostalen predlog je bil oglasil p. Ambrož Amelli, naj se izdado vnovič vsa Pavlova dela.

Kongres se je otvoril dne 3. septembra prav slovesno. Sprejem na kolodvoru ob 11. dopoldne je bil veličasten. Bilo je brez števila ljudstva prisotnega, godba je svirala vesele poskočnice, vse mesto je bilo v zastavah. Goste so sprejeli odborniki v svečanih oblekah ter jih odvedli v kočijah na municipij, kjer so jih pogostili s čašo marsale in jim odkazali stanovanja. Od municipija je šel slovesen izprevod v »Convitto nazionale Paolo Diacono«, ki se je še pred kratkim časom imenoval »Istituto Stellini« na čast velikega etika Jakoba Štelina, rojenega med beneškimi Slovenci (še l. 1890. so ga izpremenili v »narodni zavod« z omenjenim imenom). V nekdanji cerkvi bivšega klarisinskega samo-

stana je pozdravil zborovatelje mestni župan Morgante in poudarjal znanstveni značaj kongresa, ki naj se ogiblje političnih razprav, češ, da »znanost vse zedinjuje.« Za njim je govoril državni poslanec čedadjskega okraja in torej tudi beneških Slovencev, žid Morpurgo, opravičeval odsotnost naučnega ministra, ki je bil obljubil priti, in predlagal udanostni pozdrav kralju, o katerem se je tudi govorilo, da hoče kongres počastiti. Popoldne je mesto Čedad priredilo zborovateljem majhen, a izboren banket, pri katerem pa so se vkljub županovemu opominu slišali tudi politični govori, ker tržaški poslanec Hortis je prinesel pozdrave »julijskih pokrajin«, t. j. avstrijskega Primorja. Pozneje sta se Hortis in Morpurgo še dolgo na samem posvetovala pri zaprtih durih. Isti dan so se izvolili tudi posamezni odseki, ki naj bi predlagali vprašanja, o katerih naj se kongres posvetojuje. Za prvega predsednika je bil izvoljen prelat Amelli kot zastopnik samostana montekasinskega.

Dne 4. septembra so se kaj dolgo pričekali o celokupni izdaji Pavlovih del. Sklenili so, izvoliti v ta namen odsek sedmerih mož, in sicer naj bi bili štirje Italijani in trije Nemci, ali, kakor se je od začetka predlagalo in je tudi že sklenjeno bilo, »trije zunanji« (stranieri). V ta odsek naj bi prišli zastopniki čedadjskega mesta, beneškega in rimskega zgodovinskega društva ter samostana montekasinskega; »zunanje« pa naj zastopajo vseučiliški profesor Luschin v Gradcu, zastopnik budimpeštanskega vseučilišča in Anglež Hodgkin. Potem sta predavala tu omenjeni učenjak o sorodnosti med Langobardi in Anglosasi ter o vzporednosti njih zgodovine, Márki Sándor (v madjarski italijanščini) pa o sledovih Langobardov na Ogrskem ter o tamošnjih najdbah iz iste dobe, ko je cvetla langobarska država (izražal je popolnoma napačno mnenje, da so te starine langobarskega izvira).

Dne 5. septembra je kaj krasno govoril g. V. Capetti o poczijah Pavla Diakona in potem prof. dr. Musoni, beneški Slovenec in župan v Št. Petru Slovenov. Razlagal je važnost Pavla Diakona tudi za slovensko zgodovinopisje, in kako so se Slovenci mirnim potom kot poljedelci naselili po furlanskih gričih in deloma tudi po ravnini; bitka pri Brišču (Broxas) in na gori Špiku da sta bili le izjemi, posamezna slučaja, političnega pomena da niso imele nikoli te priselitve. Nadalje je predaval vseučiliški prof. Baudouin de Courtenay, ki je bil ta dan častni predsednik, in le preveč poudarjal, da govori s strogo znanstvenega stališča, svareč pred strašilom panslavizma. Ime »Slovan« je tolmačil čisto napačno, češ, da so to ime dali Romani Slovanom, ko so slišali, da se skoro vsako njih osebno ime končuje na »slav«. O imenu »Slovenec« je trdil, da je to politična izmišljotina, ki še ni nad 30—40 let stara. (G. profesor je pozabil, da se že v XIV. stoletju čita v beneških spisih izraz »Schiavonia Veneta«, da slovenski Benečani od nekdanj imenujejo svoj jezik »slovinj«, da se sosednji Brici na Goriškem zovejo »Slovinci«, ravno tako kakor tudi Dubrovčani). O Rezijanih je trdil, da govorijo svoj jezik, ki ni nobenemu drugemu slovanskemu podoben, in ki je mešanica nekega prvotnega jezika in nekega slovanskega narečja; terski ali tarčetski Slovenci da govorijo hrvaški kakor ljudstvo na kvarnerskih otokih, nadiški Slovenci hrvaško-slovensko mešanico in šele idrijski Benečani da govorijo tako, kakor njih sosedji v goriških Brdih. Ta govor ni ugajal tudi zaradi slabe izrazbe ne.

Okoli poldneva so se jeli kongresni gostje že močno razhajati. Sklenilo se je, naj se snide prihodnji kongres v Akvileji in sicer v tisočletno proslavo

sv. Pavlina, oglejskega patrijarha, ki je pregovoril Karla Velikega, naj podjarmi Slovence, da bi jih lože k sv. veri izpreobrnil. S. R.

Stanko Pirnat †. Dec 28. avgusta meseca je premial v Mokronogu notar Stanko Pirnat, čigar ime je bilo v zadnjih petih letih večkrat čitati v poročilih »Ljublj. Zvona«. Pirnat, rojen dec 7. junija 1859. l. v Štorah na Štajerskem, od mladosti vnet glasbenik, je stopil l. 1894. na dan kot skladatelj. »Glasbena Matica« je proizvedla rečenega leta v koncertu Pirnatov osmeroglasni mešani zbor »Žalost«, ki je izšel l. 1895. z moškim četverospevom »Pomlad in jesen« vred. Sledili so v nastopnih letih mešani zbori in sicer l. 1897.: »Vzpomladna pesem«, 1898. l. pa »Naša zvezda«, »Bog je moj ščit« in »Oblaku«. Vse te skladbe je izdala »Glasbena Matica«. Letos je izdal Pirnat v Schwentnerjevi zalozi zvezek po njem za koncert harmonizovanih »Slovanskih narodnih pesmi.« Veliko število skladb je zapustil pokojnik v rokopisu. O Pirnatovi skladbni je bilo moči vsledar le s priznanjem soditi; odlikoval se je ta skladbenik po zrel, plemenito občuteni fakturi, lirski nežni melodiki. Njegovim skladbam je vtisnjen pečat solidnosti, znak resno preudarjene izdelave. Kolikor je manjkalo Pirnatu glede invencije, je nadomeščeno s zvekovitostjo; bogatost v polnozvočju zborovem je bilo Pirnatu sploh prvo in poglavito načelo pri skladanju. Pri tem svojem teženju je imel Pirnat tudi vsledar prav lepih uspehov, ki nikdar ne preminejo, nego mu obranijo v slovenski glasbeni literaturi trajno dobro ime. Bodí v vsakem oziru simpatičnemu rodoljuba časten spomin!

—os—

Karolina Světlá †. Dec 7. m. m. je umrla v Pragi češka pisateljica in rodoljubka Karolina Světlá, roj. Rottova. To pesniško ime si je pridela po rojstnem kraju svojega moža, prof. Petra Mužáka, ki je bil je Světlá, vasi ob zaožju pogrja Ještěda. Veselje do pisateljavanja in češko zavest je vzbudil v njej kakor tudi v njeni sestri Žofiji Podlipski poznejši njen mož, ki je v burnem letu 1848. zahajal v rodbino Rottovo kot domači učitelj. Iz tistih dob izvirajo njene prve povesti. Pozneje je pa vse svoje veliko nadarjenost obrnila v to, da je v obširnih in mojstrsko osnovanih romanih objavljala dušo naroda, bivačnega pod Ještědom, kjer je vsako poletje preživela. Hotela je dokazati, da je tudi preprosti selski človek zmožen, sprejemati v sebe ter umevati in razširjati najvišje ideje, zlasti verske in socialne; zato je tudi v svojih glavnih romanih: »Križ pri petoku«, »Vaški roman«, »Frantina in Bogotajec« skozinsko tendenciozna. — Izmed množice drobnejših povesti je omeniti »Hubičko« (Poljub), po kateri je posneto basedi Smotanove opere istega imena. Vsled tendencioznosti so njeni romani čisto neverjetni in včasih nekoliko neužitni. — Karolina Světlá se je živahno udeleževala vsega javnega življenja; budi in organizovala je češko ženstvo, kateremu je med drugim osnovala »Ženský výrobní spolek«, ustanavljala izobraževalna in sokolska društva in zlasti naporno delovala za razširjanje češkega šolstva na tako izpostavljenem kraju, kakor je pod Ještědom blizu nemškega Reichenberga. V ta namen je napisala celo vrsto povesti tendenčne vsebine. Leta 1890. se je umaknila javnemu življenju in se zaglobila v studije filozofskih in mističnih spisov. — Glede na njene v resnici velike zasluge je umevna velika žalost, ki je ob njeni smrti prešla ves češki narod.

Slovensko gledališče. Ob zaključku lanijske sezone se je bila vnela po časopisih živahna polemika glede našega gledališča. Puščice so letelo semintja,